

ข้อเสนอเชิงนโยบายการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการ
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนตำบลหาดเล็ก
อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

**Policy Proposal for Creating Economic Security Via Management of
Eco-community Tourism of Hat Lek Sub-District
in Khlong Yai District, Trat Province**

สิตางค์ เจริญวงศ์¹ / วงธรรม สรณะ² / เชษฐณรงค์ อรชุน³ /
ชูวงศ์ อุบลี^{4*} / อังศุมาริน สุชัยรัตนโชค⁵

Sitang Chareanwong / Wongtham Sarana / Chetnarat Orachun /

Chuwong Ubalee / Aungsumarin Suchairatanachoke

¹⁻⁴ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhai Barni Rajabhat University

⁵ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Faculty of Communication Arts, Rambhai Barni Rajabhat University

Received: March 4, 2023
Revised: April 13, 2023
Accepted: April 22, 2023
DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2023.4>

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอนโยบายการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การวิจัยเชิงเอกสารได้แก่ เอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เพื่อนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ การสัมภาษณ์เจาะลึก โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐทั้งในระดับการวางแผนนโยบายและในระดับปฏิบัติงาน 2) ประชาชนที่มีส่วน

เกี่ยวข้องในชุมชน 3) ผู้นำท้องถิ่นและท้องที่ในชุมชน 4) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการสังเกตการณ์ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อนำเสนอเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ข้อค้นพบจากการศึกษาสรุปได้ว่า แนวทางจากปฏิบัติการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด สามารถกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย 4 ประเด็น คือ นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ ประกอบด้วยการพัฒนาส่วนที่แคบที่สุดในประเทศไทย และการพัฒนาและการเพิ่มจุดเช็คอินในสถานที่ของชุมชน นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพในด้านการสื่อสาร การพัฒนาทักษะเยาวชนสู่การเป็นมัคคุเทศน์น้อย นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพกิจกรรม ประกอบด้วย การสร้างกติกาการท่องเที่ยว การจัดระบบด้านเวลาในการท่องเที่ยว การแบ่งแยกประเภทกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจน และการจัดทำแหล่งข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยว และนโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพเชิงเครือข่าย ประกอบด้วย ควรมีการจัดเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการรองรับการท่องเที่ยวข้ามชาติ และควรมีการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างวิสาหกิจในชุมชน

คำสำคัญ: การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ, การจัดการท่องเที่ยวชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์, จังหวัดตราด

Abstract

The objective of this research was to propose the policy proposal for creating economic security via management of eco-community tourism of Hat Lek Sub-district in Khlong Yai District, Trat Province. A qualitative research method was

used including documentary research consisted of primary and secondary documents to collect eco-community tourism data and in-depth interviews with key informants as follows: 1) government officials at both policy making and operational levels, 2) people involved in the community, 3) local and local leaders in the community, and 4) tourists who came to the community and tourists who preferred ecotourism and observation. In addition, participatory research methods were used to present as guidelines for management of eco-community tourism of Hat Lek Sub-district. The results showed that guidelines from the operation to create economic security by management of eco-community tourism from the foundation in the context of Hat Lek community could be defined as a policy proposal in four issues as follows: the upgrading policy for spatial capacity development consisted of the development of the narrowest part of Thailand and the development and addition of check-in points in community, the upgrading policy for human and community potential development consisted of the communication capacity development and youth skills development to become young guides, the upgrading policy for potential activity development consisted of tourism rule setting , time management system of tourism, tourism activity classification and provision of resources for tourists, and the upgrading policy for network capacity development consisted of infrastructure to support transnational tourism and tourism management to create connections among enterprises in the community.

Keywords: creating economic security, community based tourism management, eco-tourism, Trat Province

บทนำ

ชุมชนในบริเวณชายแดนชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในอดีตเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งทางบก และทางทะเล ในปัจจุบันชุมชนเหล่านี้กำลังประสบปัญหาการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญหนึ่งในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการทำประมงทะเลที่มีความมุ่งหวังที่จะเป็นการเพิ่มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แต่ต้องประสบกับปัญหาที่เป็นเงื่อนไขของข้อกำหนดกฎหมายประมงที่เป็นข้อจำกัดให้กับชาวประมง ในปีพ.ศ. 2558 ที่มีข้อกำหนดในการจัดการประมงผิดกฎหมาย ได้แก่ การควบคุมเรือประมงลำใดไม่ขึ้นทะเบียน ไม่มีใบอนุญาต หรือที่เรียกกันว่า "อาชญาบัตร" จะไม่สามารถออกจับปลาได้ มีการห้ามใช้เรืออวนลาก การติดตั้งเครื่องมือติดตามเรือสำหรับประมงนอกน่านน้ำขนาด 60 ตันกรอส ขึ้นไป รวมถึงการใช้ระบบควบคุมการแจ้งเข้า-ออกของเรือประมงขนาด 30 ตันกรอส ขึ้นไป นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วมีเงื่อนไขอื่น ๆ อีกกว่า 15 มาตรา ผลจากกฎหมายที่ออกมาบังคับใช้กับชาวประมง ยังส่งผลกระทบต่อกิจการเรือประมงที่ไม่สามารถดำเนินการให้ถูกต้องตามที่กฎหมายได้ทั้งหมด ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมภายในชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ผลกระทบจากสถานการณ์ของ Covid19 ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชาวชุมชนบ้านหาดเล็ก ซึ่งเป็นชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา มีพื้นที่ที่ติดกับประเทศด้านชายแดน การแพร่ระบาดของ Covid19 ส่งผลให้มีการปิดตลาดการค้าเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด ทำให้ชาวบ้านในชุมชนที่มีอาชีพเกี่ยวกับการค้าชายแดนได้รับผลกระทบ อาทิ 1) ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพสองแถวคอยรับนักท่องเที่ยวจากตลาดการค้าชายแดนบ้านหาดเล็ก ไปยังตัวจังหวัดตราดและอำเภอคลองใหญ่ต้องหยุดดำเนินการ 2) ร้านค้าในบริเวณชายแดนหลายร้านต้องปิดตัวลงและประชาชนที่เดินทางข้ามแดนระหว่างไทย-กัมพูชา ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่อไปได้ (Kimsroy, personal communication, April 3, 2021)

สถานการณ์ที่กล่าวถึงข้างต้นจึงทำให้ชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหันมาดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจบนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการทำประมง ที่เป็น

ประมงเชิงอนุรักษ์ควบคู่กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ การปลูกป่าชายเลน การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การทำซั้งเชือก การทำธนาคารปู รวมถึงการผลิตสินค้าอาหารทะเลในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ OTOP และการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในตำบลหาดเล็กและสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชนและเป็นทางเลือกใหม่ของชุมชน จากประสบการณ์ของการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของตำบลหาดเล็กที่ผ่านมาได้มีการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาระบบนิเวศบ้านปลา-ธนาคารปู การรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดเป็นแหล่งผลิตอาหารให้กับสัตว์น้ำขนาดเล็ก นอกจากนี้ตำบลหาดเล็ก ยังได้รับการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) กิจกรรมภายใต้กลุ่มชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนตำบลหาดเล็ก ได้แก่ การจัดเทศกาลลอยกระทงสองแผ่นดิน การจัดกิจกรรมวอลเลย์บอล 2 แผ่นดิน การทำแพเปือก การจัดกิจกรรมที่กล่าวถึงนี้อาศัยศักยภาพของคณะทำงานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชาทำให้เกิดการทำงานในเชิงพื้นที่ร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตามชุมชนหาดเล็กก็ยังไม่ได้นำศักยภาพของชุมชนเชิงนิเวศที่เป็นจุดเด่น อาทิ ศักยภาพเชิงพื้นที่ ได้แก่ จุดที่แคบที่สุดของประเทศไทย เทือกเขาบรรทัดตัด การมีพื้นที่วิถีชีวิตชุมชนประมง อาหารทะเล ป่าชายเลน ประวัติศาสตร์ชุมชนที่เป็นพื้นที่หลบภัยของชาวกัมพูชาที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบในสงครามเขมรแดง หรือการเป็นพื้นที่ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หลบหนีจากการทำรัฐประหารมาลงเรือ ณ บริเวณริมหาดเล็ก บ้านหมู่ที่ 4 หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ถ้ำสุดท้ายของจอมพล ป” นอกจากนี้ศักยภาพทางวัฒนธรรมร่วมระหว่างคนสองแผ่นดินระหว่างไทย-กัมพูชา การเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมระหว่างวัดเก่าแก่ดั้งเดิมคือ วัดพนมกรู ซึ่งมีหลวงพ่อบึง, หลวงพ่อเวียน, หลวงพ่อรอดที่เป็นเกจิอาจารย์เคยจำวัดอยู่ที่นี่ สิ่งทีกล่าวถึงนี้มีได้เผยแพร่ให้คนทั่วไปเห็นหรือรับรู้ (Siri, personal communication, January 22, 2021)

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการศึกษาถึงแนวโน้มนโยบายหรือแนวทางในการยกระดับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ว่าควรมีแนวโน้มนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการตนเองบนศักยภาพที่ตั้งอยู่บนฐานของทรัพยากรด้านต่าง ๆ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเสนอนโยบายการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพ

1.1 การศึกษาเอกสาร ได้แก่ เอกสารชั้นต้น (Primary Data) และ เอกสารชั้นรอง เพื่อนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ รูปแบบในการจัดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ นำมาใช้เป็นองค์ความรู้ประกอบการจัดการท่องเที่ยว

1.2 การสัมภาษณ์จะใช้แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการสัมภาษณ์ จะใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured or Guided Interview) ที่มุ่งรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัย โดย

ผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าไปหาข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) และสัมภาษณ์จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

- 1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐทั้งในระดับการวางแผนนโยบายและในระดับปฏิบัติงาน
- 2) ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน
- 3) ผู้นำท้องถิ่นและท้องที่ในชุมชน
- 4) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1.3 การสังเกตการณ์ วิธีการนี้จะในรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ

โดยใช้ในกระบวนการสังเกต เช่น การเข้าร่วมประชุมในการประชุมร่วมกับชาวบ้านในชุมชน ในการทำกิจกรรม การสำรวจสถานที่และผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อเก็บหลักฐานข้อมูล

2. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้การตรวจแบบหลักการสามเส้า

(Triangulation) คือ

2.1 การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน ในการวิจัยนี้จะใช้ผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องฝ่ายรัฐ ซึ่งหมายถึงกลุ่มการเมือง และข้าราชการประจำ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งหมายถึงกลุ่มตัวแทนประชาชน กลุ่มธุรกิจ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคม

2.2 การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบ ว่าถ้าหากแหล่งข้อมูลที่ได้รับมานั้นแตกต่างกันไปหรือข้อมูลมาจากหลาย ๆ แหล่ง จะมีความคลาดเคลื่อนหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบเปรียบเทียบความถูกต้องของข้อมูล

2.3 การตรวจสอบจากสถานที่ที่แตกต่างกัน หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ เช่น การสัมภาษณ์ครั้งแรกภายนอกพื้นที่และคณะผู้วิจัยจะเปลี่ยนสถานที่สัมภาษณ์เป็นภายในเขตพื้นที่ของชุมชนหรือหน่วยงานของภาครัฐ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการตีความหมายปรากฏการณ์ทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) การจัดกลุ่มข้อมูลที่รวบรวมได้ให้เป็นระบบ เพื่อให้เกิดความง่ายและสะดวกต่อ

การวิเคราะห์อย่างมีความเชื่อมโยงตลอดจนมีเหตุผล 2) การวิเคราะห์เชิงสาเหตุที่มาจากหลากหลายปัจจัย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือ PAR มีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม โดยคณะผู้วิจัยชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีกระบวนการดังนี้ (Boudan & Biklen, 1992, p. 222)

- 1) การให้ความสำคัญและเคารพต่อความรู้ของชาวบ้าน ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลในหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่น และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาตลอดจนวิธีการและแนวทางแก้ไข
- 2) กระบวนการรวบรวมและการปริทัศน์ความรู้ร่วมกัน โดยคณะผู้วิจัยจะรวบรวมความรู้ที่มาจากการสร้างความรู้ด้วยกระบวนการวิจัย ผ่านการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้รับมาเข้าสู่การนำเสนอในเวทีปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็น และนำเสนอแนวทางที่จะดำเนินกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการร่วมกัน
- 3) จัดเวทีเสริมพลังความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยการดำเนินการดังกล่าวจะอยู่ในรูปแบบของการจัดเวทีอบรมเสริมสร้างพลังความรู้ในเรื่องของประชาสัมพันธ์และการสร้าง content ใน Facebook Fanpage
- 4) จัดเวทีปฏิบัติการพัฒนางิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในการจัดฐานข้อมูลท่องเที่ยวชุมชน การจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน
- 5) ปฏิบัติการการท่องเที่ยวตามแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากปฏิบัติการท่องเที่ยวมาใช้ดำเนินการวิเคราะห์เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

ผลการวิจัย

บริบทการท่องเที่ยวชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

ชุมชนตำบลหาดเล็กนั้น เป็นชุมชนประมงที่ตั้งอยู่บริเวณสุดขอบเขตชายแดนภาคตะวันออก เปรียบเสมือนประตูเชื่อมโยงการค้า การท่องเที่ยวและการลงทุน การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ การแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมและการเป็นศูนย์กลางเครือข่ายเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมและขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ แต่หาดเล็กมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและน่าสนใจหลายประการ ปี พ.ศ.2563 หลังจากที่รัฐบาลมีนโยบายการพัฒนาโครงข่ายทางหลวงและมาตรฐานความปลอดภัยในเส้นทาง จึงมีโครงการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) สาย ตราด - หาดเล็ก เพื่อรองรับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด สนับสนุนเขตเศรษฐกิจชายแดน (Special Economic Zone: SEZ) โดยตั้งเป้าเป็นศูนย์กลางการค้าการขนส่งต่อเนื่องระหว่างประเทศและเป็นศูนย์กลางการบริการด้านการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค

ชุมชนตำบลหาดเล็กเดิมมีความพยายามในการจัดการท่องเที่ยว ที่ผ่านมามีหน่วยปกครองท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหาดเล็กรวมถึงกลุ่มชุมชนต่าง ๆ มีความพยายามในการทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพประมงของชาวบ้านราว พ.ศ. 2562 มีการสนับสนุนงบประมาณขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) มีเป้าหมายเพื่อมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษทั่วประเทศ ตามแนวทางของเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Criteria: GSTC) ส่งผลให้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน และจัดตั้งคณะกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบล

หาดเล็ก ที่มีกลุ่มผู้นำชุมชนและตัวแทนของประชาชนจากทุกหมู่บ้านเข้ามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการฯ

การจัดกิจกรรมภายใต้ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้การสนับสนุนของเทศบาลตำบลหาดเล็ก และจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะของการศึกษาดูงานจากหน่วยงานที่เป็นหน่วยงานราชการ งานที่โดดเด่นของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลหาดเล็ก ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาดูงานศูนย์เด็กเล็กเทศบาลตำบลหาดเล็ก กิจกรรมดูงานของกลุ่มผู้สูงอายุในประเด็นของสูงวัยอย่างไรให้มีคุณค่า การศึกษาดูงานเกี่ยวกับปราชญ์ชาวบ้าน การศึกษาดูงานชายแดน กิจกรรมเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชน 2 แผ่นดิน ประเพณีลอยกระทง 2 แผ่นดิน กิจกรรมสัปดาห์รัก 2 แผ่นดิน เป็นต้น ต่อมาการจัดกิจกรรมดังกล่าวต้องประสบกับปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องหยุดชะงักลง ประกอบกับการออกกฎหมายเกี่ยวกับการทำประมงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ส่งผลทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาด้านเศรษฐกิจ จึงเป็นที่มาของการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากฐานรากด้วยการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อเสนอเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอเชิงนโยบายจากปฏิบัติการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

สำหรับแนวทางจากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการที่พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชายแดน 2 แผ่นดิน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางด้านการอนุรักษ์และแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้ สามารถเสนอเป็นแนวทางการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการท่องเที่ยว

ชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออก ออกเป็น
แนวนโยบาย 4 ประเด็น คือ นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ นโยบาย
ยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพ
กิจกรรม และนโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพเชิงเครือข่าย

1. นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ สำหรับนโยบายการพัฒนา
ศักยภาพเชิงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อการยกระดับพื้นที่ของชุมชนสองแผ่นดิน
บ้านหาดเล็ก ให้สามารถรองรับการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการจัดการ
ท่องเที่ยวชุมชนใน 2 พื้นที่ คือ

1.1 การพัฒนาส่วนที่แคบที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากในจุดนี้ถือว่าเป็น
ส่วนที่แคบที่สุด หากวัดระยะจากแผ่นดินถึงชายฝั่งทะเล มีความกว้างเพียง 450 เมตร
ที่ผ่านมาส่วนที่แคบที่สุดของบ้านหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด ยังไม่ปรากฏ
ข้อมูลหรือรายละเอียดใด ๆ ในเอกสาร หนังสือสำหรับการเรียนการสอนแต่อย่างใด
ดังนั้นจึงถือได้ว่าส่วนที่แคบที่สุดในประเทศไทยของบ้านหาดเล็ก เป็นพื้นที่ที่น่าสนใจ
และน่าศึกษา และที่ผ่านมามีการศึกษาดูงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เดินทางมาในพื้นที่
ตำบลหาดเล็ก แต่เป็นการแวะพัก เพื่อทัศนศึกษาและถ่ายภาพ ณ บริเวณส่วนที่แคบ
ที่สุด แต่นักท่องเที่ยวไม่สามารถใช้เวลาอยู่ในบริเวณนี้ได้นาน เนื่องจากอากาศร้อน
ขาดความร่มรื่นหรือหากฝนตกก็จะมีที่หลบฝน แม้จะได้รับการปรับปรุงสถานที่
โดยใช้งบประมาณจำนวนมากแล้วก็ตาม แต่ในปัจจุบันอาคารและห้องน้ำ ไม่สามารถ
ใช้การได้อย่างสะดวก ดังนั้นจึงควรปรับปรุงการสร้าง ความร่มรื่นและสิ่งอำนวยความสะดวก
รวมถึงการดูแลรักษาห้องน้ำและความสะอาดโดยชาวชุมชนเพื่อพัฒนาไปเป็น
จุดเช็คอินและแวะพักของนักท่องเที่ยวต่อไป

1.2 การพัฒนาและการเพิ่มจุดเช็คอินในสถานที่ของชุมชน เนื่องจากสภาพ
พื้นที่ในตำบลหาดเล็ก มีความร่มรื่น ล้อมรอบไปด้วยระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์และ
มีทัศนียภาพที่สวยงาม โดยทั้งนี้พื้นที่ในตำบลหลายแห่งสามารถพัฒนาเป็นจุดเช็คอิน
ให้กับนักท่องเที่ยวได้ อาทิ จุดเด่นของการมีต้นไม้ขนาดใหญ่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านหาด

ศาลเจ้า ตำบลหาดเล็ก เป็นต้น ไม่มีอายุกว่าหนึ่งร้อยปี มีการแผ่กิ่งก้านสาขาที่สวยงามเหมาะสำหรับการพัฒนาให้เป็นจุดพักผ่อนหย่อนใจและเป็นจุดเช็กอินให้นักท่องเที่ยวมาถ่ายภาพได้ และนอกจากบ้านหมู่ 3 แล้ว หมู่ที่ 4 บ้านหาดเล็ก มีชายหาดเล็กที่มีความกว้างเพียง 6 เมตร และยังเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “เก้าสุดท้ายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม” ที่ลี้ภัยทางการเมืองจากประเทศไทยไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

2. นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชน สำหรับนโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชนนั้น ควรมีการพัฒนาเพื่อรองรับการเติบโตของพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และการเป็นพื้นที่ของการเป็นชุมชนท่องเที่ยว โดยสามารถยกระดับ 2 ประเด็นดังนี้

2.1 การพัฒนาศักยภาพในด้านการสื่อสาร เนื่องจากชุมชนตำบลหาดเล็กเป็นพื้นที่ชายแดนที่ติดกับประเทศกัมพูชา มีการใช้แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนในชุมชน โดยแบ่งเป็น

1) พัฒนาทักษะการสื่อสารทางด้านภาษาประเทศเพื่อนบ้าน หรือภาษาสากล ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งในระยะยาว

2) การพัฒนาทักษะการสื่อสารทางการพูด ให้สามารถปฏิบัติการในการเป็นวิทยากร หรือนักเล่าเรื่องของชุมชน โดยที่ผ่านมาจะพบว่าชาวประมงพื้นบ้านมีทักษะความรู้ความสามารถเป็นอย่างมาก ชาวประมงพื้นบ้านบางคนสามารถอธิบายกิจกรรมการทำประมง การทำเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการประมง การดูแลอนุรักษ์ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างครอบคลุม แต่หากมีการเพิ่มเติมในด้านความสามารถหรือความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และระบบนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวได้เพิ่มเติม จะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพประมงให้ชาวประมงพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จะพบว่าผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นวิทยากร การบรรยายให้กับนักท่องเที่ยว มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสามารถ แต่ไม่สามารถอธิบายหรือให้คำแนะนำให้กับนักท่องเที่ยวได้เหมาะสม

2.2 การพัฒนาทักษะเยาวชนสู่การเป็นมัลติเทคนัน้อย เนื่องจากในพื้นที่ตำบลหาดเล็กมีนักเรียนไทยและกัมพูชาเข้ามาเรียนหนังสือจาก 2 ชาตินอกจากจะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนและก่อให้เกิดการเรียนรู้ภาษาซึ่งกันและกันแล้ว โรงเรียนในพื้นที่ยังมีการสนับสนุนให้นักเรียนของโรงเรียนได้ทำกิจกรรมและเรียนรู้วิถีชาวบ้านในชุมชนที่ผ่านมามีการจัดให้มีมัลติเทคนัน้อยในการบรรยายให้ความรู้แต่ก็ต้องหยุดชะงักลงอันเนื่องมาจากผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด และจากการลงพื้นที่ที่วิจัยพบว่าเยาวชนมีศักยภาพที่สามารถบรรยายเกี่ยวกับ ชุมชน ระบบนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวได้ กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนสู่การเป็นมัลติเทคนัน้อยจึงควรได้รับการส่งเสริมและจัดให้มีมัลติเทคนัน้อยเหล่านี้ ทำหน้าที่อยู่ในทุก ๆ กิจกรรม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้กับเยาวชนไทยหันมารักษาระบบนิเวศในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย และนอกจากนี้ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่น และหากอนาคตก็สามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นพร้อมก้าวสู่การประกอบอาชีพในพื้นที่ และดูแลรักษาพื้นที่ท้องถิ่นของตนเองต่อไป

3. นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลหาดเล็กนั้นยังพบข้อจำกัดในหลายประเด็นที่อาจทำให้การท่องเที่ยวไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจึงควรมีนโยบายในการยกระดับการพัฒนาศักยภาพการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นระบบดังนี้

3.1 การสร้างคณาธิการท่องเที่ยว เนื่องจากในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เมื่อจัดการท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเหล่านั้นจะต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติสู่ความเสื่อมโทรม และหากเป็นเช่นนั้นเมื่อท้ายที่สุดก็จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเชิงอนุรักษ์ไม่มีความยั่งยืน ดังนั้นควรมีการกำหนดคณาธิการท่องเที่ยวว่าจะทำอะไรได้ อะไรทำไม่ได้ รวมถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะสามารถเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้ชุมชนจัดการได้อย่างไม่เกินศักยภาพของชุมชน และไม่เกิดศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวใน

ลักษณะนี้จึงไม่ได้มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณอย่างเดียว จำเป็นต้องคำนึงในเชิงคุณภาพและความยั่งยืนควบคู่ไปด้วย

3.2 การจัดระบบด้านเวลาในการท่องเที่ยว สำหรับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาตินั้น ไม่สามารถที่จะท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งวัน จำเป็นต้องมีช่วงเวลาในการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความสวยงามของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ เช่น การปรับเวลาในการท่องเที่ยวของเรือสำราญเพื่อชมวิถีชีวิต หรือการศึกษาดูงานควารจัดในช่วงเวลาเช้า หรือ ช่วงเวลาหลังบ่าย 3 โมงเป็นต้นไป เนื่องจากสภาพอากาศจะไม่ร้อนเกินไป หรือกรณีของกิจกรรมบางประเภทลง เช่น กิจกรรมการทำประมง การสาธิตการทำวนดักสัตว์น้ำที่ใช้ระยะเวลายาวนานอาจจะส่งผลต่อความสนใจที่ลดลงของนักท่องเที่ยว หรือกิจกรรมการจัดอบรมที่ควรกำหนดเป็นฐานที่มีระยะเวลาไม่นาน หรือบางกิจกรรมสามารถจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์และให้นักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงานได้เยี่ยมชม เป็นต้น

3.3. การแบ่งแยกประเภทกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจน โดยเฉพาะการแยกแหว่งการท่องเที่ยวกับการทัศนศึกษาดูงาน เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในพื้นที่เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ แต่นักท่องเที่ยวมีความสนใจแตกต่างกัน เช่น กรณีเป็นนักท่องเที่ยวควรเป็นกิจกรรมอีกอย่างหนึ่ง กรณีเป็นกลุ่มทัศนศึกษา หรือ กลุ่มศึกษาดูงานควรเป็นกิจกรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งควรจะจำแนกแยกประเภทของกิจกรรมให้ชัดเจน

3.4 การจัดทำแหล่งข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวได้ติดตามเพิ่มเติม เนื่องจากในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก เป็นพื้นที่ที่ห่างไกลติดตามแนวชายแดนการเดินทางมาเยี่ยมชมบ่อยครั้งจึงอาจเกิดขึ้นได้ยาก อย่างไรก็ตามจากความสวยงาม ของพื้นที่รวมทั้งศักยภาพในด้านต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นักท่องเที่ยวหากอยากจะได้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนอื่น ๆ จึงควรมีการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูล อาทิ ปฏิทินการท่องเที่ยว ปฏิทินด้านอาหาร กิจกรรมหรือประเพณีที่น่าสนใจ รวมทั้งสินค้าที่มีคุณภาพ เป็นการเตรียมข้อมูลสำหรับเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยว สามารถเข้าถึงและติดตามหลังจากที่เข้ามาเที่ยวและเกิดความประทับใจ การมีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวรวมถึงสินค้าที่

สามารถเข้าถึงและสั่งซื้อได้ในภายหลังจะช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงและสามารถติดตามเรื่องราวและสินค้าของชุมชนได้ในภายหลัง

4. นโยบายยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพเชิงเครือข่าย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับด้านศักยภาพด้านเครือข่ายในตำบลหาดเล็ก พบว่า ก่อนเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ชาวชุมชนตำบลหาดเล็กมีความร่วมมือระหว่างกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีเครือข่ายความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมร่วมกัน แต่หลังจากเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ทำให้รัฐบาลต้องกำหนดมาตรการในการป้องกันการแพร่ระบาด และทำให้การเคลื่อนที่ของคนในสังคมลดลง ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมจึงควรดำเนินการในประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 ควรมีการจัดเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการรองรับการท่องเที่ยวข้ามชาติ การเติบโตของประเทศกัมพูชาโดยเฉพาะที่ท่าเรือสีหนุวิลล์มีการขยายการท่องเที่ยวเกิดการลงทุนของนักท่องเที่ยวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ในจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา มีการสร้างสนามบินนานาชาติขึ้น จึงเป็นช่วงเวลาที่ชาวตำบลหาดเล็ก ต้องเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่อยากเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ตำบลหาดเล็กจึงเป็นช่องทางการเข้าประเทศช่องทางใหม่ใหม่ที่ถือเป็นประตูบ้าน จึงเสนอว่า ชาวชุมชนหาดเล็กและองค์กรปกครองท้องถิ่น หรือ วิชาทักชุมชนต่าง ๆ ควรเตรียมความพร้อมทั้งในด้านสาธารณูปโภค การจัดเตรียมด้านสถานที่ การจัดเตรียมด้านกิจกรรม การจัดเตรียมด้านบุคลากรทั้งด้านการบริการและภาษา อันจะเป็นการขยายฐานการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมต่อการท่องเที่ยวและรองรับการท่องเที่ยวจากชายแดนประเทศกัมพูชาจากจังหวัดเกาะกง

4.2 ควรมีการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างวิชาทักในชุมชนตำบลหาดเล็ก เพื่อรองรับการเดินทางการท่องเที่ยว การใช้จ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจขึ้นอีกครั้งในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก ดังนั้น กลุ่มวิชาทักชุมชน หรือแม้แต่กลุ่มชุมชนในตำบลหาดเล็ก ควรจะมีการเตรียมความพร้อมด้วย

การแลกเปลี่ยนข้อมูล ที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น กรณีที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวจำนวน 20 คน จะพักที่ใด จะมีกิจกรรมอะไรระหว่างท่องเที่ยว เป็นต้น ในส่วนนี้ควรจะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยน หรือส่งต่อนักท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มวิสาหกิจ หรือผู้ประกอบการในพื้นที่ให้มีความชัดเจน

อภิปรายผล

ประการแรกผลการศึกษาสอดคล้องกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้ (Tourism Authority of Thailand, 2002) ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or audemic or Endemic or Unique) รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอในการที่ต้องพัฒนาจุดเช็คอน เช่น บริเวณต้นไม้ที่มีอายุกว่า 100 ปี หรือจุดที่เรียกว่า แก้วสุดท้ายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่สำคัญทั้งในมิติของธรรมชาติ และมิติทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable managed tourism) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอในแง่ของการสร้างกติกการท่องเที่ยว ที่เมื่อจัดการท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเหล่านั้นจะต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ควรมีการกำหนดกติกาในการท่องเที่ยวว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ รวมถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะสามารถเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้ชุมชนจัดการได้อย่างไม่เกินศักยภาพของชุมชน และไม่เกิดศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประการที่สอง จากผลการศึกษาของ Saensanoh and Charoensup (2016) เรื่องยุทธศาสตร์การบูรณาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด พบว่า การขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด โดยอาศัยการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรต้องมีการบูรณาการระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ชายทะเล ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงอาหารเข้าด้วยกัน รวมทั้งการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดตราดกับประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นการยืนยันองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายในการใช้จุดแข็งของพื้นที่ เช่น การมีประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่น่าสนใจ การมีศักยภาพด้านอาหารทะเล และการจัดระบบปฏิบัติการท่องเที่ยวให้เกิดความชัดเจน เพื่อเป็นการสื่อสารให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถวางแผนการท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ข้อเสนอเชิงนโยบายยังได้กล่าวถึงการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานของภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนและส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่

1) รัฐควรมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาภูมิภาคตะวันออกที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะการใช้ศักยภาพของพื้นที่ให้เหมาะสม เช่น แนวนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่ชายแดนจังหวัดตราดที่กำหนดให้เป็นศูนย์กลางให้บริการการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค (Tourism Hub) จำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายและการวางแผนที่อยู่บนการมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับศักยภาพที่ชุมชนท้องถิ่นมีอยู่

2) จังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องเป็นภาคส่วนหลักในการทำหน้าที่ประสานและอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งดึงศักยภาพจากภาคเอกชน ในการยกระดับการสร้างความปลอดภัยทางเศรษฐกิจโดยการจัดการ

ท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานราก เช่น การวางแผนปฏิทินการท่องเที่ยว การกำหนด จดกิจกรรมประเพณีให้เป็นวาระของจังหวัดและภูมิภาค

3) ชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมและเชื่อมโยงทรัพยากรของคนใน ชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายทรัพยากรและการจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม บน พื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สอดคล้องกับศักยภาพ และต้องตระหนักต่อ การจัดการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายเชิงคุณภาพ และมีความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ได้แก่

1) ควรศึกษาแนวทางการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาค ตะวันออกในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้สอดคล้องนโยบายการกำหนดให้ จังหวัดตราดเป็นพื้นที่การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่มุ่งการเป็นศูนย์กลางให้บริการ การท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค (Tourism Hub)

2) ควรศึกษาปัญหาข้อจำกัดในการขับเคลื่อนการสร้าง ความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ โดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจากฐานรากในบริบทของชุมชน ชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออกอย่างต่อเนื่อง เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการกับ ปัญหาที่เกิดขึ้น และวิเคราะห์ วางแผนการรับมือกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจจาก ฐานรากโดยการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออก: กรณีศึกษา ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลอง ใหญ่ จังหวัดตราด โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุน การวิจัยและนวัตกรรม แผนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2564

References

- Benchachaya, S. (2006). *Ecological tourism*. Lecture papers for the forest management course community and career development in forestry Fiscal Year 2006. [in Thai]
- Boonratana, R. (2010)b. Community-based tourism in Thailand: The need and justification for an operational definition. *Kasetsart Journal Social Science*, 31(2), 280-289. [in Thai]
- Bogdan, R., & Biklen, S. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods (2nd ed.)*. MA.: Allyn and Bacon.
- Saensanoh C., & Charoensup K. (2016). *Integrated community-based tourism strategies for income equity building of Trat Province*. Rambhai Barni Rajabhat University. [in Thai]
- Tourism Authority of Thailand. (2002). *Operations on eco-tourism in Thailand*. Bangkok (Tourism Authority of Thailand). [in Thai]

Authors

Dr. Sitang Chareanwong

Political Sciences Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Tel. 098-239-6563

E-mail: sitang.c@rbru.ac.th

Assisstant Professor Dr. Wongtham Sarana

Political Sciences Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Tel. 065-656-4405

E-mail: saiiiew@yahoo.com

Assisstant Professor Dr. Chetnarat Orachun

Political Sciences Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Tel. 084-527-7723

E-mail: Chetnarat.o@rbru.ac.th

Assistant Professor Dr. Chuwong Ubalee

Political Sciences Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Tel. 086-608-5811

E-mail: Chuwong.u@rbru.ac.th

*(Corresponding Author), E-mail Chuwong.u@rbru.ac.th

Aungsumarin Suchairatanachoke

Faculty of Communication Arts

Tel. 095 - 641 - 7341

E-mail: Aungsumarin.s@rbru.ac.th

Rambhai Barni Rajabhat University

41 Moo.5, Tambon Tachang, Amphur Muang, Chathaburi, 2200